

УДК 94:325.54(477)

Є.О. Мельников

МІГРАЦІЯ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ЕТНОПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена одному з ключових питань етнополітики не тільки України а і цілого світу. Міграція – є світовим процесом, який не можливо уникнути, тому вирішення одного з головних і актуальних питань етнополітики для кожної країни є питанням захисту, та уникання етнічних конфліктів на расовому, етнічному та релігійному рівні. Чинники пов'язані з міграцією є стандартними для кожної світової країни, всі вони зосереджені на економічному, політичному, соціальному аспекті.

Ключові слова: Національні меншини, міграція, нелегальні мігранти, біженці, етнополітика.

Актуальність дослідження наукової теми полягає в тому що Україна як країна не визначилася з зовнішньополітичним курсом в питаннях міграції. Не розроблено чіткого механізму депортації, та чіткого прикордонно – митного законодавства. Повністю не вирішується питання депортації, та видачі документів які надають право на проживання та працю іноземним громадянам на території України. 2) Україна як незалежна країна на високо політичному міжнародному рівні формально обговорює питання які стосуються регулювання потоків міграції. 3) В Україні скоюється багато злочинів на расовому та етнічному ґрунті.

Мета наукового дослідження полягає в детальному аналізі, на основі статистичних даних та інших інформаційно-наукових джерел, визначити положення України в світовому міграційному процесі. Дослідити основні чинники міграції, та шляхи вирішення даної проблеми.

Історіографія стосовно сучасного міграційного процесу ще досі повністю не досліджена. Джерельна база наукової проблеми складається з опублікованих документів, статистичних даних, видання періодичної преси, та електронних джерел. Проблеми міграції та етнополітичних відносин, питання біженців, подається в наукових розробках таких вчених, як Шульга М. [1], Наулко В. [2], Свістунів А. [3], Середя Г.П. [4], Євтух В.Б. [5], Піскун О. [6], Малиновська О.А. [7]. Наукові дослідження цих вчених охоплюють не тільки сам міграційний процес, а і всю існуючу законодавчу базу країни, визначають позицію держави в цих актуальних питаннях. Здобутки та прорахунки в питаннях міграційного процесу, вчені використовують в інших гуманітарних дослідженнях пов'язаних з актуальними та невирішеними проблемами сучасної незалежної української держави. Завдяки науковим розробкам питань етнополітики, ми маємо можливість визначити чітку позицію країни у справі міжнаціонального відношення.

З 1991 р. перестала існувати велика світова країна Радянський союз, яка була домівкою для багатьох націй та народів. Отримавши незалежність Україна почала переходити до нового формату міжнародних відносин, стала учасником багатьох міжнародних організацій, і як рівноправний учасник міжнародного спілкування, ратифікувала переважну більшість конвенцій та угод у галузі захисту прав людини. Проблема захисту прав національних меншин має для України таке ж актуальне значення, як і для більшості інших європейських країн.

Захист прав національних меншин в Україні гарантується законодавством. Розробка юридичної бази етнополітики в умовах незалежності України пов'язана з вимогами часу, її умовно можна поділити на два періоди. Перший період: серпень 1991 –червень 1996 рр. (Акт про незалежність 24 серпня 1991р.; закони України: „Про громадянство України”(жовтень 1991 р.), Декларація прав національностей України (листопад 1991 р.), Основи законодавства України про культуру (лютий 1992р.), Про національні меншини в Україні (червень 1992 р.), Про біженців (грудень 1993 р.), Про правовий статус іноземців (лютий 1994 р.). [9].

Другий період почався з прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. і триває до теперішнього часу. З урахуванням цього державна етнополітика України здійснюється також відповідно до Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права і Факультативного протоколу до нього; Декларації 47-сесії Генеральної Асамблеї ООН про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин; Заключного акту з наради безпеки та співробітництва в Європі „Про права людини” гаазьких рекомендацій з прав національних меншин на освіту; ослівських рекомендацій щодо мовних прав національних меншин та інших міжнародних документів [8].

Все це свідчить що Україна є демократичною державою, але не завжди відбувається так як подано у нормативно-правових актах. Тому актуальними і невирішеними головними проблемами етнополітики є 1) Зовнішня міграція на території України, яка включає проблему біженців; 2) Повернення і розселення народів, які були депортовані з України: це є інтеграція Кримських татар в українське суспільство, та повернення депортованих німців в Україну. 3) етномовна ситуація в Україні; 4) проблеми освіти та культури національних меншин [10].

Одною з головних проблем кожної світової країни є міграція, і Україна не є виключенням в цьому процесі. Міграція додає більше проблем ніж користі нашій країні. Невизначеність міграційної політики є головною загрозою для України. Процес депопуляції є головною загрозою для титульної нації. Велика смертність населення, та мала народжуваність свідчить про те що за декілька десятиріч років кількість корінного етносу скоротиться на 50 відсотків, а їх місця займуть вихідці з Азії та Африки. Ряд наукових джерел стверджує якщо вдасться суттєво знизити рівень смертності, та збільшити народжуваність, результат буде тимчасовим і не тривалим. Нелегальна міграція є одним з головних викликів для України. Наплив мігрантів як дешевої робочої сили призводить до конкуренції на ринку праці.

Головним донором для міграції є перенаселений Китай, державна міграційна політика якого орієнтована на допомогу виїзду своїх громадян в інші країни. За китайцями намагаються потрапити в заможні країни ЄС жителі інших країн Азії та Африки. Головний трафік міграції проходить з Росії через Україну. За даними СБУ, транзитом через Україну щорічно проходять до 60 тис. нелегальних мігрантів [11].

Згідно з інформацією ООН, Україна займає четверте місце в світі по кількості нелегальних мігрантів – після США, Німеччини та Росії. За даними оцінками експертів ООН, в нашій країні осіло близько 4 млн. чоловік. Це переважно великі міста півдня та сходу країни. Саме ці регіони стають яскравими в етнічному та расовому відношенні, саме в цих регіонах відбувається значна частина конфліктів на етнічному ґрунті.

Якщо інші країни приймають до себе громадян, за професійними, віковими і навіть расовими ознаками, то Україна на це не звертає уваги. Ситуація ускладнюється тим що третина працездатного населення України виїхало за кордон на заробітки, звільнив тим самим на вітчизняному ринку праці, місця не тільки для представників країн третього світу. З глобалізацією економіки, при якому кордони стають все прозоріше, а засоби комунікації – сучасні, бажання людей з бідних країн виїхати „де краще” також набуло глобального характеру.

Палітра поліетнічності України – країни, в якій мешкало з давніх часів близько ста національностей, за останє десятиріччя стала ще різноманітною. Правда не тільки за рахунок нелегальної міграції, офіційно тільки за 2008 рік громадянство України отримали більше 20 тис. чоловік. Для отримання українського громадянства саме більше приїждять громадяни таких країн як Росія, Вірменія, Узбекистан, Молдова та Азербайджан. За рішенням президента, громадянство отримали 1569 чоловік, представники 66 національностей. Більшість з них росіяни (32 %), вірмени (16 %), азербайджанці (9%) [12].

До нелегалів місцеве населення ставиться з недовірою, в світогляді сучасного українця складається стереотип недовіри. Все це можна пояснити такими чинниками.

1) За роки незалежності країни кількість нелегальних мігрантів збільшується. Ця тенденція стосується всіх світових країн.

2) Мігранти займають робочі місця, тим самим створюють конкуренцію на ринку праці. Досвід багатьох країн показує що нелегалі займають робочі місця, які не бажать займати місцеві мешканці. Тому зростає кількість некваліфікованих робітників з закордону.

3) Вивіз коштів з країни. При наявності цін на працю мігрантів, люди виконують роботи значно по рівню нижче, чим у високо розвинутих країнах. І кошти направляють на батьківщину для підтримки родини. А це не є вивозом великого капіталу за кордон.

Міграція – є об'єктивною реальністю, і боротися з нею немає сенсу, її треба використовувати на користь країни, і якщо цей процес розпочнеться раніше тим краще. Враховуючи динамічність міграційних потоків то в Україні очікується ситуація, що через 20 років доведеться розселити великі групи мігрантів, яким буде складно інтегрувати в наше суспільство. Концепція розвитку міграційного процесу розроблена Інститутом демографії і соціальних досліджень НАН України спільно з Міністерством сім'ї, молоді та спорту передбачає виділення квоти прийняття мігрантів, за рівнем їх освіти, здоров'я, віку, та багато інших умов для отримання громадянства. [13]

Зараз становище, яке має Україна в міграційній сфері, наближається до критичної. Враховуючи географічне розташування України як території, котра перетинає світові міграційні шляхи, а також внутрішні чинники економічного та соціального життя визначають інтенсивні міграційні процеси, як в самій Україні, так і за її межами. За даними державної прикордонної служби України, в 2007 році державний кордон України перетнуло з обох боків 51,2 (млн. осіб) іноземців. З них виїхало 25,04 (млн. осіб), вїхало 26,16 млн. Різниця складає 1012 тис. чол. це іноземці, котрі покинули державу в установлені діючим законодавством строки. Дані 2008 р. свідчать що темпи зросли набагато більше і складають 33,05 (млн. осіб) тих хто вїхав, та 24,05 (млн. осіб) тих хто виїхав. [14] Ситуація складається так що Україна змушена приймати не тих кого хотіла, а тих хто не зміг по різних обставинах виїхати в країни західної Європи.

Специфічну категорію мігрантів становлять біженці, особи без громадянства, нелегальні і транзитні мігранти з Південно-Східної Азії, Китаю, Середнього і Близького Сходу, Африки. Переважна більшість їх розглядає Україну як територію тимчасового перебування на шляху до розвинутих західноєвропейських країн. Частина їх прибула нещодавно, інші проживають тут роками - колишні студенти або робітники з-за кордону, які з різних причин не хочуть або не можуть повернутися на батьківщину і намагаються урегулювати свій статус. Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців в Україні зареєструвало з 1994 р. близько 6 тис. осіб, які не є громадянами СНД, як таких, що потребують притулку. Лише від 3 до 4 тис. з них залишилися в Україні, а решта вибули до країн Західної Європи. Щомісяця УВКБ ООН реєструє близько 150 - 200 осіб, переважно з Іраку та Афганістану, які шукають притулку.

За оцінкою помічника з питань суспільної інформації УВКБ ООН в Україні Н.Прокопчук, на сьогодні механізм розв'язання досить гострої для України проблеми біженців не зовсім налагоджено". Значна частина біженців, які на відміну від економічних мігрантів не мають можливості повернутися на батьківщину, внаслідок недосконалості Закону "Про біженців" (1993 р.) опиняється у своєрідному "правовому вакуумі" - не має можливості офіційно зареєструватися, влаштуватися на роботу тощо [15].

Серед осіб, які звернулися за статусом біженця, збільшилася частка економічних мігрантів, для яких Україна стала транзитною територією на шляху на Захід. У зв'язку з цим останніми роками гострою для України стала проблема нелегальної міграції. Прибувши в Україну, деякі з них реєструється як іноземці, що

тимчасово перебувають у нашій державі. Багато їх не реєструються офіційно і перебувають на нелегальному становищі. У зв'язку із жорстким імміграційним контролем, який діє у країнах Західної Європи, значна частина нелегальних мігрантів залишається в Україні тривалий час, чекаючи можливості перебраться на Захід, що серйозно порушує правопорядок, погіршує криміногенну ситуацію в країні.

Матеріали опитувань цієї категорії мешканців України засвідчили, що типовий мігрант - це, як правило, неодружений, у віці до 30 років. 41% цих мігрантів займається бізнесом (торгівлею), приблизно стільки ж не мають певних занять і живуть переважно за рахунок раніше зароблених грошей, і тільки 8% працюють на підприємствах і в установах України.

Через те, що значна частина цих мігрантів офіційно не зареєстрована, дані щодо їх чисельності мають переважно оціночний характер. Так, відомо, що 1997 р. органами внутрішніх справ виявлено 9,2 тис. нелегальних мігрантів, а 2,1 тис. іноземців депортовані з території України. До адміністративної відповідальності притягнуто 77,3 тис. іноземців.

У зв'язку з прибуттям в Україну значної кількості біженців виникають проблеми їхнього працевлаштування, забезпечення житлом, вирішення питання соціального захисту. Внаслідок незнання біженцями мови, звичаїв і традицій місцевого населення виникають труднощі з їх інтеграцією в українське суспільство [15].

Отже, різний рівень міграційної мобільності етнічних спільнот, а також різноманітні напрямки міграційних потоків позначаються на чисельності етнічних спільнот України. Однак, зважаючи на те, що значних кількісних змін зазнали порівняно нечисельні етнічні групи, міграційні процеси в цілому слабо позначаються на співвідношенні основних груп національностей України. Більше зазнала впливу внаслідок міграції етнічна структура областей, яких торкнулися зазначені процеси. Крім того, етнічний склад міграційних потоків у цих областях відрізнявся від етнічної композиції зовнішньої міграції України в цілому.

Також головними аспектами етнополітики є етномовна ситуація, та проблема освіти та культури.

Мовна проблема полягає в таких чинниках

1) Безграмотність мігрантів, додає клопоту представникам влади, з'ясувати обставини і вирішити подальшу долю людей. (а це є встановлення громадянства, та перевірка особистої інформації.)

2) Незнання мови, викликає дискомфорт у відносинах з місцевим населенням, та додає багато проблем з адаптацією.

3) Відсутність закладів які прискорили темпи вивчення державної мови, для іноземців.

4) Незнання мови не дає право отримати громадянство, у розвинутих європейських країнах.

В Україні ситуація інша, населення спілкується на двох мовах російській та українській, і процедура отримання громадянства інша, не ускладнена мовним бар'єром, а це є один з негативних чинників в міграційному процесі.

Проблеми культури, актуальні тим що неоднорідність населення, складає свій культурно-побутовий світ, який відрізняється від нашої національної культури, тому головне завдання кожної країни забезпечити комфортними умовами кожний етнос в питаннях культури та освіти. Україна є демократичною країною, яка в політично-правовому аспекті забезпечує кожен етнос відповідними умовами. Проблеми, полягають у фінансуванні та організаційних питаннях, якими країна не завжди займається на чинному державному рівні. Проблеми освіти та культури є актуальними та малозабезпеченими в державі, тому вирішення проблем беруть на себе національні товариства. А держава в свою чергу забезпечує виконання на законодавчому рівні. Осередки національної культури та освіти, є невід'ємною ланкою в міжетнічному процесі, кожен мігрант який мешкає та працює в нашій країні легально, має змогу через такі товариства шукати порятунку та захист, і підтримувати зв'язок зі своєю країною [16, с.9].

Життя є рухом в пошуках кращої долі, та диктує умови змін до яких вдається людина. Завжди буде відбуватися міграційний процес, який потрібно направляти в необхідне для країни русло, щоб уникнути страшних міжетнічних проблем. Толерантність і повага, є головним аргументом у відносинах етносів, а саме цього дуже не вистачає нашому суспільству, який довгий час був ізольований від одного з актуальних життєвих процесів як міграція.

Джерела та література

1. Шульга М. Конституція України про міграційні процеси та повернення депортованих // Біженці та міграція: Український часопис права і політики. – 1997. – №1.
2. Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність / За ред В.І. Наулка. – К., 2001.
3. Свістун А. Становлення міжнаціонального руху в Україні та задачі його розвитку // Інформаційний збірник з міжнаціональних проблем. Спец випуск матеріалів міжнародного форуму України. – 2000. – №2.
4. Середа Г.П. Міжнаціональні відносини // Урядовий кур'єр. – 2000. – 28 вересня.
5. Євтух В.Б. Етнополітика в Україні правничий та культурологічний аспект. – К., 1997.
6. Піскун О., Прибуткова І., Волович В. Міграційна ситуація в Україні // Політична думка. – 1996. – № 3-4.
7. Малиновська О.А. Міграційна ситуація та міграційна політика в Україні. – К., 1997.
8. Декларація прав національностей України. –К., 1996.
9. Конституція України. – К., 1996.
10. Етнополітика в Україні. Документи та матеріали. – К., 1998.
11. [Http://www.Sbu.gov.ua](http://www.Sbu.gov.ua). Офіційний сайт служби безпеки України.
12. [Http://www.Lawexpert.com.ua](http://www.Lawexpert.com.ua). Офіційний сайт МВС України.
13. [Http://www.Intsecurity.dn.ua](http://www.Intsecurity.dn.ua). Офіційний сайт Інституту міжнародної безпеки.
14. [Http://www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua). Офіційний сайт державної прикордонної служби.

15. [http:// Conf. Ligazakon. ua](http://Conf.Ligazakon.ua). Офіційний сайт управління у справах захисту прав людини.
16. Дедков М.В. Етнокультурні процеси: сучасний стан і перспективи // Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України. – Запоріжжя; Сімферополь, 2001.

Мельников Е. О. Миграция как одна из актуальных проблем этнополитики Украины

Данная статья посвящена одному из ключевых вопросов этнополитики не только Украины, а и целого мира. Миграция – это мировой процесс, который невозможно избежать, поэтому решение одного из главных и актуальных вопросов этнополитики для каждого государства – это вопрос защиты и избежания конфликтов на расовом, этническом и религиозном уровне. Факторы, связанные с миграцией являются стандартными для каждого мирового государства, все они сосредоточены на экономическом, политическом, социальном аспекте.

Ключевые слова: национальные меньшинства, миграция, нелегальные мигранты, беженцы, этнополитика.

Melnykov Ye. O. Migration factor actuality problem ethnographical politics Ukraine

The given article is devoted to one of the key questions of ethnopolitics of not only Ukraine but of the whole world. Migration is the world process not to be avoided, therefore to solve one of the main things and pressing questions of ethnopolitics for each state, is a question, of protecting and avoiding ethnic conflicts at the racial, ethnic and religious levels. The factors connected with migration are standard for each world country, all of them are concentrated on economic, political, social aspects.

Key words: national minorities, migration, illegal migrants, ethnopolitics, refugees.

УДК 94:[325.54:327.5](477)

В. С. Котигоренко

**ЕТНІЧНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ:
ФАКТОРИ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ**

У статті розглядаються деструктивні аспекти феномену етнічності в політиці. Демонструються їх загрози для соціальної стабільності українського суспільства та прогнозуються два основні сценарії подальшого розвитку етнічних відносин. Автор приходять до висновку, що мінімізація деструктивного характеру етнічних відносин потребує відповідальної політичної поведінки правлячого класу сучасної України.

Ключові слова: етнополітичні відносини, соціальна стабільність, конфліктогенність, деструктивний характер.

Етнічна складова в структурі політичних відносин в Україні справляє помітний вплив на зміст і якість відносин в усіх сферах людської життєдіяльності. Серед виявів і наслідків такого впливу – збагачення культурного та економічного простору держави здобутками всіх поколінь поліетнічного загалу, що здавна мешкає на українських теренах. Водночас феномен етнічності в політиці виявляється й деструктивними для соціальної стабільності аспектами. Цей деструктив формують потенційно конфліктогенні етнополітичні фактори. Ними є, зокрема, такі:

1. Політизація етнічності.

Цей феномен засвідчує перехід частини суверенітету влади до народу, зокрема до його етнічних сегментів. Він полягає в намаганнях здобути або розширити доступ носіїв етнічної ідентичності до владних можливостей, до участі у прийнятті політичних рішень. Відповідний процес може бути легітимним і толерантним або відбуватися через протистояння, конфлікти та інший деструктив. Найпомітнішими виявами політизації етнічності в Україні стали: утворення і діяльність у Криму російських організацій, які декларують наміри виходу автономії зі складу Української держави та її приєднання до Російської Федерації; вимоги кримських татар трансформувати АРК у кримськотатарську автономію; формування так званого політичного русинства в його осучасненій версії (автори і прихильники цієї версії намагаються ідеологічно відокремити корінне населення краю з його регіональною русинською самосвідомістю від решти етноукраїнського загалу, а відтак домогтися адміністративно-політичного або й державно-політичного самовизначення русинів як окремого народу, нації. Русинська ідентичність розглядається «політичними русинами» як легітимація їхнього виключного права на управління регіоном, розпорядження його природними та іншими соціально-економічними ресурсами і людським потенціалом. Помітна частина «політичних русинів» орієнтована на Росію і знаходить там підтримку); ініціатива угорців Закарпаття щодо утворення на території області угорського автономного національно-територіального округу (без будь-яких проектних пропозицій щодо правових параметрів такої автономії).

2. Сучасні особливості соціально-психологічного, емоційного стану представників національних (етнічних) груп населення.

Разом з відходом у небуття радянсько-комуністичної системи етнополітичної стратифікації населення українці з «формально титульної нації» УРСР, а де-факто – національної меншини Радянського Союзу,